

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Het vergeten front: Nederlandse strijders in Oekraïne

Weijenberg, G.; Roy van Zuijdewijn, J. de

Citation

Weijenberg, G., & Roy van Zuijdewijn, J. de. (2021). Het vergeten front: Nederlandse strijders in Oekraïne. *Atlantisch Perspectief*, 3, 9-13. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3213787>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3213787>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Het Vergeten Front: Nederlandse Strijders in Oekraïne

Gijs Weijenberg en Jeanine de Roy van Zijdewijn

Waar vanaf 2012 de aandacht voornamelijk uitging naar westerlingen – waarvan ruim driehonderd uit Nederland – die zich en masse aansloten bij jihadistische groeperingen in Syrië en Irak, was er veel minder aandacht voor de aantrekkingskracht van een ander conflict in de ring rond Europa: de Russisch-Oekraïense oorlog, die volgde op onder meer de annexatie van de Krim in 2014. Dat gebrek aan aandacht is een logisch gevolg van het feit dat de westerse uitstroom niet alleen vele malen kleiner was, maar evenmin gepaard ging met bloedige aanslagen in verschillende Europese steden, waaronder door teruggekeerde strijders in Brussel (mei 2014, maart 2016) en Parijs (november 2015).

Naar schatting zochten ruim 17.000 *foreign fighters* aansluiting bij een van de strijdende partijen in het conflict in Oekraïne.¹ Dat aantal is aanzienlijk, al dient daarbij de kanttekening te worden gemaakt dat het gros van deze strijders – zo'n 15.000 – afkomstig is uit Rusland. Het resterende deel bestaat grotendeels uit Europeanen: 1.800, waarvan ongeveer een derde zich aansluit bij pro-Oekraïense groepen en de overige twee derde bij de separatisten. Volgens het Soufan Center staat deze exodus echter niet op zichzelf, maar moet deze worden gezien in de context van de transnationale opmars van het rechts-extremisme. Daarbij vrezen zij dat – net zoals Afghanistan een verzamelpunt werd voor jihadistische groeperingen in de jaren tachtig – Oekraïne nu een verzamelpunt is geworden voor rechts-extremisten, die daar zowel ideologisch als militair worden gehard. De oplopende spanningen in het oosten van Oekraïne in april 2021 en de discussie in de Verenigde Staten of bepaalde lokale groeperingen het label *Foreign Terrorist Organization* (FTO) moeten krijgen, benadrukken de noodzaak om dit vergeten front te onderzoeken.²

Desondanks is systematisch onderzoek naar de achtergronden en beweegredenen van deze strijders relatief schaars, zeker in vergelijking met een rijke literatuur over de achtergronden, motivaties en activiteiten van hun jihadistische 'collega's'. Deze studie brengt de Nederlandse groep uitreizigers naar Oekraïne in kaart aan de hand van

openbare bronnen en stelt een aantal kernvragen die ook vaak rond jihadisten gesteld worden: wie zijn het, waar komen ze vandaan en wat drijft hen?

OOST-OEKRAÏNE: STRIJDTONEEL VOOR BURGERSMILITIE EN INTERNATIONALE VRIJWILLIGERS

De oorlog in Oekraïne is het product van een complexe combinatie van factoren – onder meer sociaal, economisch en historisch – maar lijkt bovenal te gaan over de koers van het land ten opzichte van de Europese Unie en Rusland. Het opschorten van de onderhandelingen over het aanstaande associatieverdrag met de EU leidde in november 2013 tot het massaal uitbreken van pro-Europese straatprotesten. De gewelddadige escalatie van deze protesten, die uiteindelijk toenmalig president Janoekovitsj uit de hoofdstad zou doen verdrijven, resulteerde in militair ingrijpen van Rusland: het annexeerde de Krim, naar eigen zeggen ter bescherming van de etnische Russen aldaar, en steunde heimelijk gewapende pro-Russische separatisten in het oostelijk deel van Oekraïne.

Geconfronteerd met deze separatistische bewegingen stond de nieuwe regering van Petro Porosjenko voor een probleem: na decennia van corruptie en verwaarlozing waren de voorzieningen van het Oekraïense leger en het moraal van de troepen van laag niveau. Porosjenko besloot daarom de handen ineen te slaan met tientallen spontaan

ontstane vrijwilligersmilities. Terwijl deze een belangrijke rol speelden bij het afstoppen van de pro-Russische opmars, zou het voor de regering een grote uitdaging worden deze groepen onder controle te houden. Dit bleek al snel toen een aantal groepen zich schuldig maakte aan oorlogsmisdaden.³

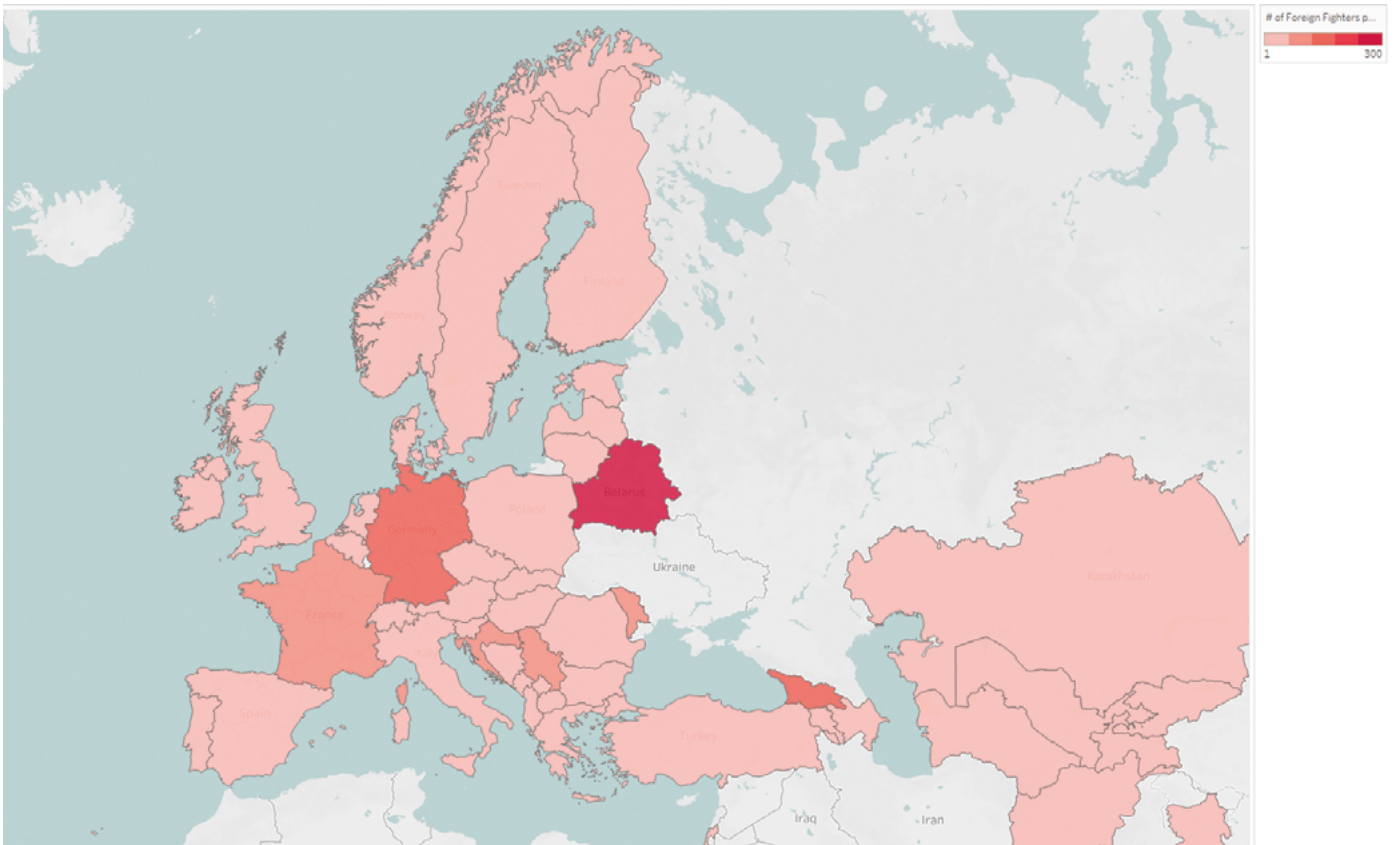
Waar de meeste bataljons later werden opgenomen in het Oekraïense leger, behielden enkele een zekere mate van autonomie, vaak gepaard gaande met extremistisch gedachtegoed. Twee beruchte voorbeelden hiervan zijn Azov en Pravy Sektor (of 'Rechtse Sector'). Al in het najaar van 2014 schreef *The Guardian* dat een grote groep Azov-leden extreemrechtse, dan wel neonazistische ideeën zou aanhangen.⁴ Zo werd het leiderschap van Adolf Hitler verheerlijkt, de holocaust ontkend en toonde het bataljonsymbool de *sonnenrad*: een veelgebruikt symbool onder neonazi's.

Ook Pravy Sektor wordt vaak omschreven als ultrarechts of ultranationalistisch. Hoewel Russische propaganda erg actief is geweest in het uitvergroten de fascistische elementen van deze groeperingen, is het duidelijk dat zij ideologieën aanhangen die haaks staan op het liberalisme en multiculturalisme en dat groepsleden de 'corrupte' politici in Kiev veelal wantrouwen. Interessant genoeg draagt dit ertoe bij dat de strijders op ideologisch vlak soms maar weinig verschillen van hun pro-Russische tegenstanders.⁵

DE NEDERLANDSE STRIJDERS IN OEKRAÏNE

Op basis van eigen onderzoek stelt het Soufan Center dat er onder de naar verluidt 17.000 strijders zich ten minste acht Nederlanders bevinden. Vijf hiervan zouden de pro-Russische separatisten steunen, terwijl ten minste drie zich zouden hebben aangesloten aan pro-Oekraïense zijde. Onomstreden zijn de genoemde aantallen Nederlanders echter niet. Eind 2019 antwoordde toenmalig minister van Buitenlandse Zaken Stef Blok in reactie op Kamervragen dat de aantallen niet konden worden bevestigd, al werd de betrokkenheid van Nederlanders wel herkend.⁶ Er bestaat dus een zekere mate van onduidelijkheid over het daadwerkelijke aantal Nederlanders dat zich in Oekraïne bevindt.

Om meer inzicht te verschaffen in (de achtergronden van) deze Nederlanders hebben de auteurs vier, mogelijk vijf Nederlanders weten te identificeren.⁷ Hierbij moet echter worden opgemerkt dat onderstaande schetsen gebaseerd zijn op mediabronnen en getuigenissen van de uitreizigers. Zij kunnen redenen hebben om hun deelname te overdrijven, mogelijk geheel te verzinnen of juist af te zwakken. Het is in de meeste gevallen niet vast te stellen in hoeverre deze personen daadwerkelijk hebben meegedaan aan de strijd of dat zij zich simpelweg in het conflictgebied hebben gevestigd. De schetsen bieden daarmee vooral inzicht in hoe deze Nederlanders zichzelf hebben willen presenteren.

Aantallen uitreizigers per land op basis van data van het Soufan Center (met uitzondering van Rusland)

Twee beruchte voorbeelden van extremistische pro-Oekraïense strijdgroepen zijn Azov en Pravy Sektor ('Rechtse Sector'). Afgebeeld staan leden en aanhangers van Pravy Sektor tijdens een mars in Charkov in 2020 (bron: home for heroes / Shutterstock.com)

Pascal

In het najaar van 2017 zond de Russische nieuwssite *Federal News Agency* een reportage uit van het front in Oost-Oekraïne. Een van de geïnterviewde soldaten was Pascal, toen 38 jaar en afkomstig uit Zeeuws-Vlaanderen. Hij verklaarde niet meer te willen leven in “een maatschappij waarin (verborgen) fascisme regeert”.⁸ Op dat moment vocht hij waarschijnlijk al een jaar voor het leger van de zelfverklaarde volksrepubliek Donetsk (DNR), een regio waarnaar hij was afgereisd met zijn vrouw Ilse en hun twee jonge kinderen.

In 2018 werd hij geïnterviewd door *Novini*, een mediaplatform met nauwe banden met De Blauwe Tijger. Deze uitgeverij werd in het periodieke dreigingsbeeld van de NCTV geduid als ultraconservatieve bron van *nepnieuws* en *complottheorieën*.⁹ Pascal vertelde dat hij als NAVO-soldaat in Bosnië had gediend en later gedesilluseerd was geraakt door de westerse maatschappij en haar buitenlandbeleid, dat “ellende aanricht” in bijvoorbeeld Irak en Libië. Door in Nederland te blijven en daar belasting te betalen, geloofde hij onderdeel te zijn van het probleem. Hij gaf zijn baan als vrachtwagenchauffeur met een bovenmodaal inkomen op om naar Oost-Oekraïne te vertrekken en daar een beweging te steunen die zich eveneens tegen het Westen verzet. Daarbij strijdt hij, naar eigen zeggen, onder

meer tegen het fascistische Pravy Sektor, dat een coalitie zou hebben gevormd met de EU, en “rechtse partijen die met swastika's of de wolfsangel rondlopen.” In hetzelfde interview is hij ook kritisch op Nederlandse media, de NOS in het bijzonder, die bewust een vertekend beeld zouden schetsen van de situatie in Oekraïne ter legitimering van het Nederlandse buitenlandbeleid.

Ilse

Pascals partner Ilse, 33 op moment van vertrekken en de enige geïdentificeerde vrouw onder de uitreizigers, heeft verschillende blogs bijgehouden over haar leven in Donetsk.¹⁰ Zij legt hierin ook hun besluit om Nederland te verlaten uit als een vorm van solidariteit met een volk dat zich bereid toonde een “grote prijs” te betalen voor hun “vrijheid in het maken van eigen keuzes, weg van het westerse invloedssysteem wat al zoveel ellende heeft veroorzaakt op de wereld.”

Observerend dat de frontlinies al enige tijd statisch waren gebleven, schatte Ilse in dat hun kinderen veilig zouden kunnen leven in het gebied. Bovendien zouden na de oorlog grote kansen aanwezig zijn om “deel uit te maken van een nieuw op te bouwen systeem, waar men het beste van zowel het kapitalisme als het communisme nog kan implementeren”. Ook startte het paar met de aanleg van

Een still uit een video van Sjoerd (bron: YouTube)

een ‘herdenkingsbos’ om niet alleen “de slachtoffers van de MH17 crash te eren”, maar ook om te laten zien dat ze “het politieke spel dat gespeeld wordt (door het Westen, red.) over de rug van zoveel mensen niet accepteren”.

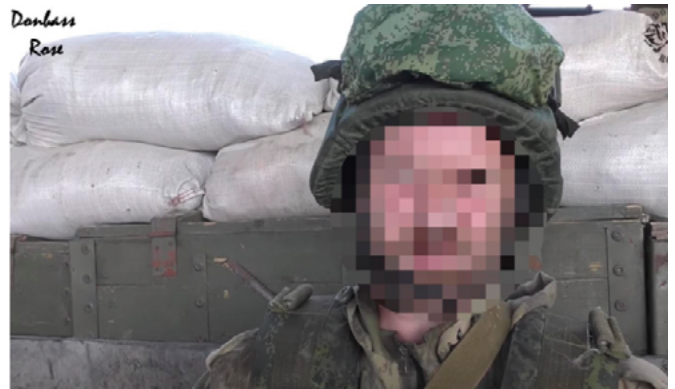
Walter

Ook aan de pro-Oekraïense zijde reageren Nederlanders op MH17. Een van hen is Walter, die enkele maanden onderdeel was van het eerdergenoemde Pravy Sektor. Hij werd in 2015 geïnterviewd door het *Algemeen Dagblad* en was toen 23 jaar. In Nederland kende hij weinig geluk nadat hij opgroeide op een internaat en zich door gebrek aan perspectief en verveling steeds meer schuldig maakte aan diefstal en internetoplichting. Daarnaast vermoedde Walters moeder “dat hij zwakbegaafd is en misschien zelfs lichtelijk verstandelijk gehandicapt” zou kunnen zijn.¹¹

Toen zijn leven op een dood spoor leek te zitten, vond de MH17-ramp plaats. Dit zou de Brabander een grote impuls gegeven hebben: hij wilde wat “terugdoen voor Nederland” en vechten tegen de “vandalen die verantwoordelijk zijn” voor de ramp. Hoewel hij geen gevechtservaring had noch Engels sprak, reisde Walter in de zomer van 2014 af naar Kiev. Dit maakte hem de eerste Nederlander van wie bekend werd dat hij naar het front was afgereisd. Na een maand reisde hij voor korte tijd terug naar Nederland om zijn uitkering te kunnen blijven ontvangen. In het voorjaar van 2015, na minder dan een jaar, zou Walter definitief terugkeren naar Nederland. Hij stelde dat hij was veranderd en het hoofdstuk Oekraïne in zijn leven had afgesloten. Hoewel hij er verder niet meer over wilde spreken, claimde Walter bij een medisch team te hebben gezeten.

Sjoerd

Ook Sjoerd, begin twintig, sloot zich aan bij Pravy Sektor. Hij groeide op rondom Eindhoven en werkte een tijd als vuilnisman en callcentermedewerker. In een gesprek met het *Algemeen Dagblad* beschrijft een niet nader genoemde kennis hem als “een lieve jongen, maar vaak onbereikbaar voor zijn omgeving [...] onder meer het gevolg van zijn autisme.”¹² Nadere analyse van zijn blog en YouTube-ka-

Een still uit de video van Donbass Rose waarin Pascal wordt geïnterviewd (bron: YouTube)

naal toont een andere kant. Op zijn blog prijkt prominent een afbeelding van een gemaskerd persoon die een Hitlergroet brengt voor een Duitse oorlogsvlag met een hakenkruis daterend uit de periode 1935-45. Verder is het een verzameling van wat lijkt op ideologisch ingestoken haat, racisme, antisemitisme en antimodernisme met het herhaaldelijk gebruik van extreemrechtse en neonazistische symbolen, inclusief de sonnenrad, de valknut en het ijzeren kruis. Eenmaal in Oost-Oekraïne werd hij in het voorjaar van 2017, samen met een Italiaanse neonazi uit dezelfde eenheid, geïnterviewd door een journalist van de *Washington Post* die hem omschreef als “archetypische oorlogstoerist.”¹³

Die observatie werd andermaal bevestigd toen hij na enkele maanden van training en gevecht de doorreis maakte naar Syrië om te vechten voor de Koerdische (radicaal-linkse) YPG-militie in de strijd tegen Islamitische Staat. “Die oorlog (in Oekraïne, red.) gaat om macht, hier gaat het om vrijheid”, zei hij destijds. Sjoerd kwam in februari 2018 om het leven door een autobom dichtbij Raqqa.

‘Batavian Fascist’

Rechts-extremistisch gedachtegoed was eveneens zichtbaar bij een mogelijk vijfde Nederlander die gebruik maakte van de naam Batavian Fascist en van wie de echte identiteit bij de auteurs niet bekend is. De Nederlander, mogelijk geboren in 1990, had zich naar eigen zeggen aangesloten bij het bataljon van de pro-Oekraïense en rechts-nationalistische Organization of Ukrainian Nationalists (OUN). Hij zei op zoek te gaan naar andere “mannen van actie”. Hij omschreef zijn tijd aan het Oekraïense front als saai, maar wel erg nuttig. Deze ervaring zou immers goed van pas kunnen komen in het geval er een burgeroorlog in Nederland zou uitbreken, zo schreef hij op het forum Iron March, waarop hij waarschijnlijk na terugkeer in Nederland berichten plaatste. Dit inmiddels gesloten forum was tot 2017 actief en gold als verzamelplaats voor neonazi’s, fascisten en andere rechts-extremisten van over de hele wereld. Een van de banners op het forum, waar ook andere Nederlanders actief waren, sprak wat dat betreft boekdelen: “Vergas de Joden! Rassenoerlog nu!”¹⁴

Voorzichtigheid met betrekking tot deze casus is geboden, aangezien er naast de claims van de persoon zelf geen bewijs is gevonden dat hij daadwerkelijk is afgereisd naar het conflictgebied.

CONCLUSIE

De relatief geringe groepsomvang van Nederlanders in Oekraïne verhindert ons om algemene conclusies te verbinden aan hun achtergronden en drijfveren. Kijkend naar deze verschillende casussen - *Batavian Fascist* buiten beschouwing gelaten wegens een gebrek aan betrouwbare data - valt op dat allen geen migratieachtergrond of (etnische) link met het conflictgebied hebben en, voor zover bekend, afkomstig zijn van buiten de Randstad. Daarmee lijken de gelijkenissen min of meer op te houden. Walter en Sjoerd waren begin twintig toen ze vertrokken, terwijl zowel Pascal als Ilse midden-dertig waren. Waar Walter vaker in aanraking kwam met de politie, is bij de anderen geen data gevonden over een crimineel verleden. Bij zowel Walter als Sjoerd zijn er indicaties van ggz-problematiek, al veronderstelt dit geenszins een causaal verband. Daarmee laten de Nederlandse strijders in Oekraïne, evenals die in Syrië en Irak, zich niet vangen in een eenduidig profiel.

De casuïstiek toont eveneens een verscheidenheid aan factoren die de uitreizigers benoemen als reden om af te reizen, zoals politieke actualiteit, ideologie, avontuur en een gevoel van maatschappelijke relevantie. Sjoerd, Pascal en Ilse delen een zeker wantrouwen jegens westerse overheden, al verschilt de aard en strekking van dat wantrouwen. Sjoerd droeg bovendien neonazistische en rechts-extremistische overtuigingen uit: een bekend patroon dat ook is beschreven in het rapport van het Soufan Center. In andere gevallen zijn connecties met rechts-extremistische organisaties of gedachtegoed verre van eenduidig en veelal indirect. Zo claimt Pascal bijvoorbeeld te strijden tegen 'rechtse partijen'. Daarmee lijkt de Nederlandse realiteit weerbarstiger te zijn dan die geschetst in het rapport van het Soufan Center, dat de term "white supremacy extremists" hanteert voor de groep uitreizigers.

Zodoende rijst de vraag: hoe nu verder? Anders dan Syriëgangsters is de groep Nederlanders geen lid van een organisatie die nu is aangemerkt als terroristisch, bevonden zij zich niet in een gebied dat onder controle stond van een terroristische organisatie, noch waren zij in vreemde krijgsdienst bij een staat in oorlog met (een bondgenoot van) Nederland. Dit sluit dergelijke vervolgingsgronden momenteel uit. De discussie in de Verenigde Staten rondom het label terroristische organisatie laat echter zien dat dit kan veranderen. Gezien de recent oplopende spanningen in Oekraïne lijkt de strijd ook verre van voorbij. De casus van Walter toont aan hoe gemakkelijk was om vrij

heen en weer te reizen tussen het front en Nederland. De vraag daarbij is niet alleen of het überhaupt wenselijk is dat Nederlandse staatsburgers zich eigenstandig mengen in buitenlandse conflicten - maar ook in hoeverre deze Nederlanders bij terugkomst een (latent) gevaar vormen voor de nationale veiligheid. Het wordt hoog tijd om serieuzer te kijken naar dit vergeten front en deze vergeten categorie strijders. Zeker nu de spanningen oplopen en het niet is uitgesloten dat meer Nederlanders willen deelnemen aan het conflict in Oost-Oekraïne.

Gijs Weijnen is projectmanager bij het International Centre for Counter-Terrorism - The Hague (ICCT).

Jeanine de Roy van Zuijdewijn is onderzoeker bij het Institute of Security and Global Affairs (ISGA) van Universiteit Leiden en Research Fellow bij het International Centre for Counter-Terrorism - The Hague (ICCT)

Wilt u reageren?

Mail de redactie: redactie@atlcom.nl.

1. Soufan Center, *White Supremacy Extremism: The Transnational Rise of the Violent White Supremacist Movement*, september 2019.
2. Kacper Rekawek, *Don't Designate Azov. Why the U.S. should not include the Azov Movement on the Foreign Terrorist Organizations (FTO) list*, 14 april 2021.
3. Amnesty International, *Ukraine: Abuses and war crimes by the Aidar Volunteer Battalion in the north Luhansk region*, 8 september 2014.
4. Shaun Walker, 'Azov fighters are Ukraine's greatest weapon and may be its greatest threat', *The Guardian*, 10 september 2014.
5. Arkadiusz Legiec, 'Profiling Foreign Fighters in Eastern Ukraine: A Theoretical Introduction,' in Kacper Rekawek (red.), *Not Only Syria? The Phenomenon of Foreign Fighters in a Comparative Perspective*, Amsterdam: IOS Press, 2017, blz. 22-30.
6. Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Beantwoording Kamervragen over Nederlanders die meevechten in de burgeroorlog in Oekraïne*, 19 november 2019.
7. Deze studie heeft zich geconcentreerd op Nederlanders die naar Oekraïne zijn afgereisd om zich daar aan te sluiten bij een gewapende groepering (i.e., *foreign fighters*). De auteurs hebben ervoor gekozen om Ilse, de partner van Pascal, in het sample mee te nemen - net zoals Nederlandse vrouwen in Syrië en Irak eveneens onder *foreign fighters* worden geschaard.
8. Ondine van der Vleuten, 'Axelaar met gouden hart sluit zich aan bij rebellenleger', *AD*, 30 september 2017.
9. Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), *Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 53*, 15 oktober 2020.
10. De auteurs van dit stuk hebben ervoor gekozen om geen directe links naar de primaire bronnen zoals blogs, forumbijdragen of videomateriaal van de onderzochte personen zelf toe te voegen. Deze zijn op aanvraag beschikbaar bij de auteurs.
11. Tobias den Hartog en Stefan Huijboom, 'Brabander vecht in Oekraïne: "Zo krijg ik eindelijk respect"', *AD*, 31 januari 2015. Zie ook Tobias den Hartog, 'MH17-wreker houdt strijd in Oekraïne snel voor gezien', *AD*, 6 maart 2015.
12. Cyril Rosman, "Nederlander trekt met Koerden op tegen ISIS" *AD*, 1 juni 2017.
13. Jack Losh, 'Ukraine turns a blind eye to ultrarightist militia', *Washington Post*, 13 februari 2017.
14. Cyril Rosman, 'Nederlanders actief op gehackt forum voor neonazi's', *Het Parool*, 24 januari 2020.